

O žalostni igri hočem le to opomniti, da je žalostni osnutek ali sploh, kar je žalostnega, v tesni in ozki zvezi s človeštvom, in da tega ni treba le pri višjih stanovih iskati, kakor so dolgo časa menili učeni in modri možje.

O naučni poeziji, ki se ne šteje kot samostojno pesništvo, nego se zdaj k ti, zdaj k uni poeziji prišteva, ne bom bolj na tanko govoril. Le nekatere razdelke hočem tu omeniti: Taki so: Alegorija, basen, poslanica, satira, pregovori, zastavice in več družih mladik naučnega pesništva.

Kar pa tiče pesnika, treba mu je gotovih lastnosti, ki ga povzdignejo k pravemu pevcu, ki podelijo njegovim umotvorom kras in pravo pesniško vrednost. Pred vsem mora imeti poklic. Komur Bog ni podelil že v zibeli pevske žile, zastonj se bo trudil revež, koval bo le prozo v vezani besedi in nikdar se povzdignil s svojim ubogim Pegazom v oblake, naj ga še tako suje in zbada z ertastimi ostrogami v hedra. Treba je pesniku dalje učenosti, vsestranske omike, čutnega serca, zdrave pameti in jasnega uma. Kdor nima teh lastnosti, komur manjka teh zmožnosti, naj se ne vtika v kolo pesnikov, naj ne mlati prazne slame, nego naj raji prozo piše. Kdor si je svest pesniškega daru, in ga lastno serce naganja zlivati svoje čute v zavoj lepih besed, tisti je srečen, kajti serce mu vroče bije za vse, kar je lepo, krasno, blago in resnično. Duh mu zapušča temne zemeljske loge in se dviguje na perutah krasne poezije v nadzemeljske kroge, kjer ni časne minljivosti in praznih nad, kjer biva v večni slavi in veličasti sijajna resnica, ki je Bog sam, vir vsega krasnega, vir resnice in vsega vidljivega in nevidljivega. *) (Primeri tudi Janežič. „Cvet slov. poez.“)

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XI.

T. Imenu k'niga je koren k'r, kon ali v noveji obliki č'n, čin, ter znamenjuje incipere in facere. „Jezikoslovno srodstvo med k'n-iga i k'n-ęz', piše učeni dr. Rački, svaki će lasno opaziti tako, da k'nęz' je samo ina forma, isto pak zname-

*) Prav vstreglo se nam je s tem spisom, ki utegne koristiti marsikteremu učeniku in učencu, ki ima govoriti o pesništvu. Hvala! Vrada,

nujuća, prema više rečenoj k'nig'čij ili k'niž'nik! To nam spričuje tudi slavni Palacky, kateri kaže, da se pri Slovanih beseda kněz izvorno in koreninsko vjema z besedo kniga.

U. Kaj prav pomeni in kako jo razlagajo Slovani?

T. Eni menijo, da je knez izpeljevati a) iz stsl. kon' initium, principium, in v tem smislu pravi Metelko pg. 52: „Das erste Wort ist in der Altsl. Bibel iskon i d. h. im Anfange, in principio, *ἐν ἀρχῇ*; wie also princeps von principium, *ἀρχων* Fürst von *ἀρχη* abgeleitet wird, ebenso von kon, k-n — knez“. In Rački pg. 48: „kon' initium, iskon i ab initio, kon-ati incipere. Ali kon'c' = finis t. j. početak (kon') s druge, protivne strane. Iz č'n je na - čelo initium, čin-iti facere“.

Drugi mislijo, da je knez razlagati b) iz kon' equus, konjik, konjnik, konjenik (serb. konjanik) eques; spet drugi c) iz nem. Knecht, češ, da ta beseda nekdanj ni bila tako zaničarna, ker je pomenila sploh to, kar pomeni zdaj minister!

Nekteri terdijo, da je d) iz stsv. konr vir nobilis „edeling“, ker so knezi bili sploh plemenitega stanu; nekteri pa e) iz gotovskega kuni *γένος* genus Geschlecht (češ. šlechta coll. der Adel, šlechtný edel, edelsinnig — müthig.) — Ako pišemo besedo k'niga in k'nez' latinski, imamo kuniga in kunenzi. V poslednjem je z postal iz g, tedaj kunengi. Primeri litv. kuningas, stnem. chuninc (kuning, könig) rex, princeps, in slovansko kneg — knez, — kneginja i. t. d.

U. Po Slovenskem je mnogo tacihi lastnih imen; pri Knezu, pri Knezovih pravijo sim ter tje; in Knežak je po nemški celó Grafenbrunn.

T. Jarnik, Murko p. imata knežija a) das Fürstenthum, b) die Grafschaft.

U. Kako rabijo to ime drugi Slovani?

T. Jugoslovani v pomenu glavar ali načelnik bodisi kake države, deželice ali tudi posamnih krajev in sel; ruski se glasi knjaz, in na Rusovskem so bili nekdanj tolikanj sloviti véliki knezi ali knjazi. V poljskem in v českem imajo to besedo v dveh oblikah z različnim pomenom: češ. kníže princeps; kněz sacerdos; polj. książę princeps, in książdz sacerdos. Tako p. češ. kníže biskup Fürstbischof, knížiti = co kníže panovati, serb. knezovati (imperareut knez), kněz církevni der Weltpriester. Nsl. kneginja, pa tudi knežnja (die Fürstin), nekdanj kněž'na f. principis filia, kněžija f. coll. principes

i. t. d. Prilog se glasi: knezov, knežji, knezovski — kneževski, po kneško i. t. d.

XII.

U. Kaj se reče knez po staroslovenski?

T. Staroslovenski knež' ima mnogotere pomene: princeps, magnatum unus, tribunus, dux, præfectus, homo liber i. t. d. Severoslovinski ali sorbski je knjez kar dominus, litvanski kuningas dominus, parochus.

U. Kakor se iz tega vidi, se daje to ime cerkvenim in državnim oblastnikom, duhovskim in deželskim gospodom, in le pri nekterih z različno obliko.

T. V poganstvu je bila duhovska in deželska oblast sklenjena v eni osebi; kersćanstvo pa je to ločilo, in le samo verhovni knez katoliški (summus ali supremus sacerdos) ima obojno še v svoji roki. Tako je bilo tudi pri Slovanih. Knez jim je bil verhovni svetjenik ali viši duhoven in vladar vsega plemena. In ker izvirate besedi knez in kniga iz iste korenine, nam kaže to, da so jim duhovni bili tudi prvi pisatelji ali knjižniki (cf. Palacky Dej. čes. I, 191).

U. Oho! Jeli megoče?

T. „K'než' bijaše u poganskieh Slovjenov ona sveta osoba, koja im je i nabožnost, obrede i. t. d. rukovodila, i bilježila i tumačila črte, rieze, buky i knjige. Knez bijaše narodni svetjenik i knjižnik (vid. Rački pg. 48.)

U. Ali so bili takrat tisti preklicani časi, o katerih naši slovenski rojaki pravijo, da so tedaj svetlinje s terte vili, na ozarah pobirali in jih prostakom za čire čare prodajali? Ali takih časov ne bode več, vpijejo, naj se posamni poslanci še tako napenjajo, ker „luč, olika, prosveta je zdaj beseda, je občna glasilka omikanega sveta!“

T. Kdaj je že bila! In ravno duhovniki so jo imeli prvi, jo imajo in jo bodo imeli do konca v djanji in v resnici, naj se napenjajo naši kromarji (kroma stsl. margo, rus. frustum) in dežmani (degba *) stsl. rixa, nsl. degmati se) in drugi o-stroverharji kakor koli!

*) „Častitemu gosp. Kobetu na njegovo vprašanje v „Novicah“ oznanim: da na Štajarskem je beseda dežmati in degati, zanken, še običajna (navadna); priime sosebno po Kranjskem živečih rodovih Dežman je čisto slovensko“. Davorin Terstenjak v „Novicah“. 1853. — Zastran konca -man cf. racman, purman, kračman, čarman, klešman, taterman i. t. d.